

มะกล่ำต้น

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Adenanthera pavonina* L.

วงศ์ : MIMOSOIDEAE

ชื่ออื่น : มะแฉัก หมาแฉัก (แม่ฮ่องสอน) มะหล่ำม (นครศรีธรรมราช) บนชี (สตูล) ไพ (ปัตตานี) มะแดง มะหัวแดง มะโหกแดง (ภาคเหนือ) มะกรำตาช้าง (ทั่วไป) หมาแฉัก มะแฉัก (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) มะแฉักดาหนู (คนเมือง) กัวติมเบส (ม้ง) ซอริเหมาะ (กะเหรี่ยงแดง) กล่องเครีด (ขมุ) ลิไฟ ไพเงินคำ

ลักษณะทั่วไป : ต้น เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ผลัดใบระยะสั้น มีความสูงของต้นได้ถึง 20 เมตร เรือนยอดแผ่กว้าง ต้นเป็นทรงโปร่ง เปลือกลำต้น หนาเป็นสีน้ำตาลอ่อน ส่วนเปลือกชั้นในนุ่มเป็นสีครีมอ่อนๆ ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้นปลายคู่ ออกเรียงสลับกัน ใบย่อยเป็นรูปวงรี รูปไข่ หรือเป็นรูปขอบขนาน ปลายใบมน โคนใบไม่สมมาตรกัน ส่วนขอบใบเรียบ มีประมาณ 8-16 คู่ เรียงสลับ ขนาดกว้างประมาณ 1-3.5 เซนติเมตรและยาวประมาณ 2-5.5 เซนติเมตร แผ่นใบบางเป็นสีเขียวเข้มใบเรียบเกลี้ยง ด้านหลังใบเกลี้ยงเป็นสีเขียวอมเทา ส่วนท้องใบเป็นสีอ่อนกว่าและมีขนาดเล็กน้อย มีขนนุ่ม แกนกลางของใบประกอบยาวประมาณ 30-40 เซนติเมตร ก้านใบย่อยสั้น ไม่มีหูใบ ส่วนก้านใบหลักมีหูใบขนาดเล็กมากและหลุดร่วงได้ง่าย ดอก ออกเป็นช่อ ช่อดอกแคบยาวเป็นรูปทรงกระบอก โดยจะออกตามซอกใบช่วงบนหรือแตกแขนงที่ปลายกิ่ง และจะออกดอกเป็นช่อเดี่ยวหรือหลายช่อรวมกัน ช่อดอกมีความยาว ดอกย่อยมีขนาดเล็ก มีขนาดประมาณ 0.3 เซนติเมตร กลีบดอกเป็นสีเหลืองอ่อนอมสีครีม เมื่อดอกแก่จะเปลี่ยนเป็นสีส้ม มีขนอยู่ประปราย ดอกมีกลีบดอก 5 กลีบ กลีบแคบ ปลายกลีบแหลม ขนาดประมาณ 2.5-3 มิลลิเมตร เชื่อมติดกันที่ฐานเป็นหลอด ก้านดอกสั้นเป็นทรงแคบ ส่วนปลายเป็นถ้วยตื้นแยกเป็น 5 กลีบ ก้านดอกยาวประมาณ 1.5-3 มิลลิเมตร มีขนสั้นไหม ส่วนกลีบเลี้ยงดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ดอกมีเกสรเพศผู้จำนวน 10 ก้าน อับเรณูมีต่อมอยู่ที่ปลาย ดอกจะมีกลิ่นหอมแบบอ่อนๆ ในช่วงเย็นคล้ายกลิ่นของดอกส้ม ผล มะกล่ำต้น ออกผลเป็นฝัก ลักษณะของฝักเป็นรูปแถบแบนยาว มีขนาดกว้างประมาณ 8-12 มิลลิเมตรและยาวประมาณ 15-30 เซนติเมตร ฝักอ่อนเป็นสีเขียว เมื่อแก่แล้วจะแตกออกเป็นสองตะเข็บและบิดม้วนงอเป็นเกลียวแน่นเพื่อกระจายเมล็ดและมีรอยขีดตามเมล็ดชัดเจน เมล็ดจะติดอยู่ในฝักเป็นเวลานาน ในหนึ่งฝักจะมีเมล็ดประมาณ 10-15 เมล็ด เมล็ด มีลักษณะค่อนข้างกลม แข็ง ผิวมัน และเป็นสีแดงเลือดนกหรือเป็นสีแดงส้ม มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5-7 มิลลิเมตร

การกระจายพันธุ์ : เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนซุย ระบายน้ำได้ดี ชอบแสงแดดจัด พบขึ้นได้ตามป่าเต็งรังและป่าดิบแล้งที่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 50-400 เมตรประมาณ 7.5-20 เซนติเมตร

ออกดอก : ออกดอกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ติดผลในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม

การขยายพันธุ์ : การเพาะเมล็ด

ประโยชน์ : ใบ รสฝาดเพี้ยน คัมภีร์แก้ปวดข้อ แก้ลมเข้าข้อ แก้บิด แก้ท้องร่วง เป็นยาสมาน บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้กิดสีดวงทวาร แก้ท้องร่วงและบิด

เมล็ด แก้กิดสีดวงทวาร บดผสมน้ำผึ้ง ปั้นเม็ด กินแก้จุกเสียด แก้หนองใน เมล็ดบดพอกดับพิษฝี บดเป็นผงโรยแผลฝีหนอง ดับพิษบาดแผล ฝนกับน้ำทาแก้กลากเกลื้อน แก้ปวดศีรษะ เมล็ดในรสเมาเบื่อ บดเป็นผง ปั้นเม็ด กินขับพยาธิไส้เดือน พยาธิเส้นด้าย คั่วไฟเอาเปลือกหุ้มสีแดงออก บดเป็นผงผสมกับขาระบายใช้เป็นยา ขับพยาธิ เบื่อพยาธิไส้เดือน หรือพยาธิตัวตืด

เนื้อไม้ รสเพี้ยน ฝนกับน้ำทาขมับแก้ปวดศีรษะ กินกับน้ำอุ่นทำให้อาเจียน

ราก รสเปรี้ยวขื่นเย็น ใช้ขับเสมหะ แก้หืด ไอ แก้เสียงแหบแห้ง แก้ตะอึก แก้ลมในท้อง แก้ก้อนใน แก้อาเจียน ถอนพิษฝ

